

PLAN VAN AANPAK & VOORTGANG CO₂

Rapportage conform de gestelde eisen in
handboek CO₂-Prestatieladder 3.1

Auteur(s):
Mick de Ridder
Ed van der Schans

Geaccordeerd door Concerndirectie:

Geaccordeerd door Duurzaamheidsmanager:

COLOFON

Het format voor deze rapportage is opgesteld door Facilicom Energiemanagement.

Facilicom Energiemanagement
Van Leeuwenhoekweg 1
5482 TK Schijndel

0495 - 590500
<https://www.facilicom-energie.nl/>
energie@facilicom.nl

Inhoud

1. Inleiding.....	4
2. Actuele CO ₂ -Footprint, 2023.....	5
2.1 CO ₂ -footprint 2023	5
2.2 Kruistabel ISO 14064-1	8
3. Voortgang CO ₂ -uitstoot.....	9
3.1 Voortgang reductiemaatregelen	9
3.2 Voortgang reductiedoelstellingen	9
3.3 Projecten met gunningsvoordeel	10
4. CO ₂ -Reductiebeleid	11
4.1 Energiebeoordeling	11
4.1.1 Energiebeoordeling wagenpark 2023	11
4.1.2 Energiebeoordeling panden	13
4.1.3 Energiebeoordeling gedeclareerd zakelijk vervoer.....	14
4.2 KPI's om voortgang te monitoren	14
5. Reductiedoelstellingen.....	16
5.1 Vergelijking met sectorgenoten	16
5.1.1 JB Pompen.....	16
5.1.2 Hatenboer	16
5.1.3 Kanters B.V.....	16
5.1.5 Conclusie vergelijking sectorgenoten	16
5.2 Reductiedoelstellingen	17
6. Reductiemaatregelen	18
6.1 Reductiemaatregelen Scope 1	18
6.2 Reductiemaatregelen panden (Scope 1, Scope 2).....	19
6.2.1 Reductiemaatregelen panden scope 1	19
6.2.2. Reductiemaatregelen panden scope 2.....	20

1. Inleiding

Informatie omtrent de CO₂-prestatieladder. Van der Ende is innovator, producent en leverancier van technische producten voor de volgende thema's; water, lucht, klimaat en filtratie. Van der Ende produceert en levert een breed assortiment pompen, waterbehandelingsinstallaties, elektromotoren, frequentieregelaars, (regel)afsluiters, ventilatoren en industriële filterinstallaties. Zij bieden specialistisch advies en technische dienstverlening en de innovatieve gepatenteerde producten worden wereldwijd afgenomen.

Dit rapport, mede opgesteld door Facilicom Energiemanagement, is opgesteld met als doel om vanuit haar maatschappelijke verantwoordelijkheidsbesef actief werk te maken van CO₂-reductie. De CO₂-prestatieladder is hierbij een uiterst geschikt instrument, omdat organisaties met een certificaat twee keer zoveel CO₂ reduceren¹. Het rapport is opgesteld aan de hand van de eisen beschreven in het Handboek CO₂-prestatieladder 3.1².

Van der Ende heeft zich als doel gesteld om voor 2025 20% CO₂-reductie te hebben behaald ten opzichte van het basisjaar 2021. Om dit ambitieuze doel te bereiken wordt er door iedereen, die onderdeel is van het concern, hard gewerkt. Er is een roadmap opgesteld om duidelijke middellange termijndoelen te koppelen aan het lange termijndoel om in 2050 CO₂-neutraal te zijn als concern. Om de ambities waar te maken is medewerking van iedereen binnen de organisatie nodig. Van alle medewerkers wordt verwacht dat zij hun werkzaamheden uitvoeren in overeenstemming met het beleid van Van der Ende Group. Open en transparante communicatie is hiervoor van groot belang om het bewustzijn en de participatie van de medewerkers te verhogen. De verantwoordelijkheid voor het vormgeven van het energiebeleid, het bepalen van de te nemen reductiemaatregelen en het uitvoeren van het communicatieplan is belegd bij de duurzaamheidsverantwoordelijke (Ed van der Schans). Daarnaast is de directie eindverantwoordelijke voor het duurzaamheidsbeleid.

Om te monitoren of Van der Ende Group op de goede weg is, zal halfjaarlijks worden geëvalueerd of de geplande maatregelen correct zijn geïmplementeerd. Daarnaast wordt er jaarlijks een emissie inventaris opgesteld. Deze evaluatiemomenten moeten er samen met de inzet van 109 medewerkers voor zorgen dat dit ambitieuze doel wordt behaald.

De CO₂-prestatieladder zorgt ervoor dat Van der Ende Group inzichtelijk heeft waar de grootste uitdagingen liggen voor hen. Door deze inzichtelijkheid kan Van der Ende Group de meest effectieve maatregelen implementeren. Om deze inzichtelijkheid om te zetten in een verbetering van het CO₂-beleid is Van der Ende Group actief lid van Keteninitiatieven, zoals Plant Empowerment, om kennis te vergaren en het eigen CO₂-managementsysteem te verbeteren.

---

¹ Rietbergen, M. G., Opstelten, I. J., & Blok, K. (2017). Improving energy and carbon management in construction and civil engineering companies—evaluating the impacts of the CO₂ Performance Ladder. *Energy Efficiency*, 10(1), 55-79.

² SKAO. (2020, juni). Handboek CO₂-prestatieladder 3.1.

[https://media.skao.nl/content/ska/skdownload/CO2Prestatieladder%20Handboek%203.1 22-6-2020.pdf](https://media.skao.nl/content/ska/skdownload/CO2Prestatieladder%20Handboek%203.1%2022-6-2020.pdf)

2. Actuele CO₂-Footprint, 2023

De CO₂-footprint geeft een inventarisatie van de totale hoeveelheid uitgestoten broeikasgassen: de GHG-emissies. De inventarisatie is een verantwoording van eis 3.A.1 van de CO₂-Prestatieladder en is uitgevoerd conform de norm ISO 14064-1 § 9.3.1. In het CO₂ managementplan is hiervoor een kruistabel opgenomen en zijn de uitgangspunten en methode beschreven.

2.1 CO₂-footprint 2023

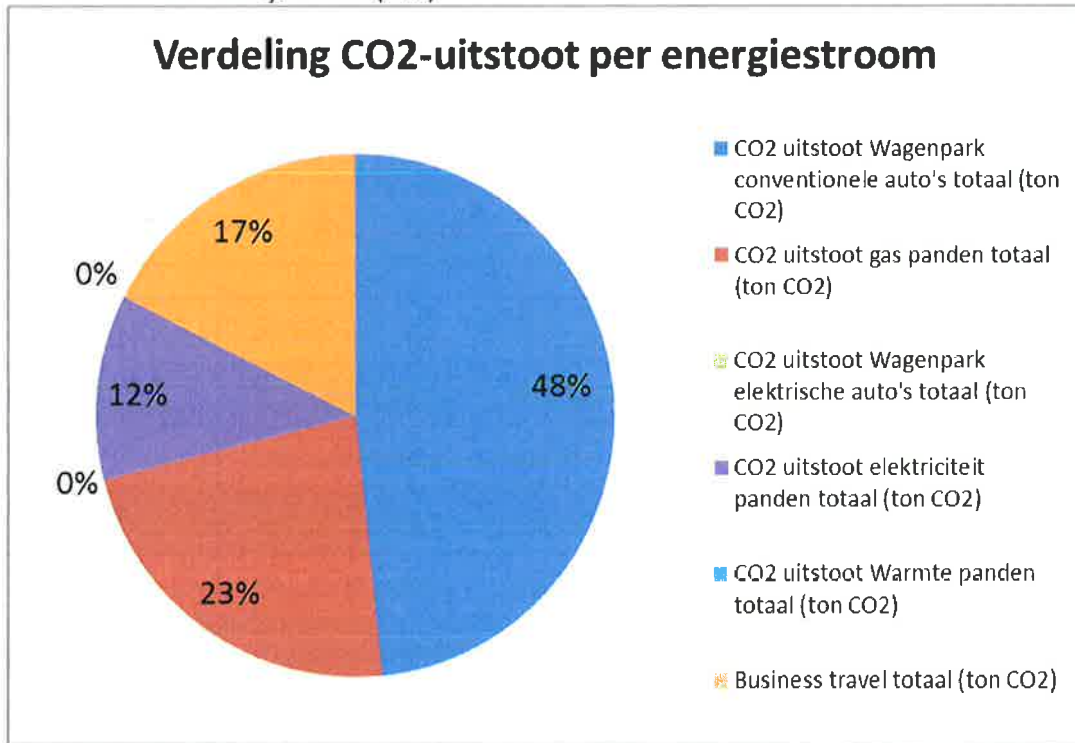
Onderstaande tabel toont de CO₂-footprint van de activiteiten van Van der Ende in het jaar 2023. De totale CO₂-uitstoot was 454 ton CO₂, waarvan 71% in scope 1 en 29% in scope 2 (inclusief zakelijk verkeer).

Tabel 1: Emissie-inventaris Van der Ende activiteiten 2023

		Thema			CO ₂ -parameter		CO ₂ -equivalent	
CO₂-uitstoot scope 1								
1	Wagenpark & materieel	Benzine	22.561	liter	2,821	kg CO ₂ /liter	64	ton CO ₂
1	Wagenpark & materieel	Diesel	47.891	liter	3,256	kg CO ₂ /liter	156	ton CO ₂
1	Wagenpark & materieel	LPG	0	liter	1,802	kg CO ₂ /liter	0	ton CO ₂
1	Wagenpark & materieel	Aardgas	0	kg	2,608	kg CO ₂ /kg	0	ton CO ₂
1	Panden	Aardgas	49.600	m ³	2,079	kg CO ₂ / m ³	103	ton CO ₂
Subtotaal scope 1							323	ton CO ₂
CO-uitstoot 2 scope 2 inclusief (gedecleareerd) zakelijk verkeer								
2	Wagenpark & materieel	Elektriciteit	0	kWh	2,608	kg CO ₂ /kWh	0	ton CO ₂
2	Panden	Elektriciteit (NL GVO Groen)	162.040	kWh	0,000	kg CO ₂ /kWh	0	ton CO ₂
2	Panden	Elektriciteit	154.476	kWh	0,337	kg CO ₂ /kWh	52	ton CO ₂
2	Panden	STEG	0	GJ	Geen warmte verbruik	Kg CO ₂ /GJ	0	ton CO ₂
3	Zakelijk vervoer	Privé auto	3.980	km	0,193	kg CO ₂ /km	1	ton CO ₂
3	Zakelijk vervoer	Openbaar vervoer	1.998	km	0,020	kg CO ₂ /km	0	ton CO ₂
3	Zakelijk vervoer	Diesel	0	liter	3,256	kg CO ₂ /km	0	ton CO ₂
3	Zakelijk vervoer	Benzine	0	liter	2,821	kg CO ₂ /km	0	ton CO ₂
3	Zakelijk vervoer	Vliegreizen Regionaal	7.306	km	0,234	kg CO ₂ /km	2	ton CO ₂
3	Zakelijk vervoer	Vliegreizen Europees	51.499	km	0,172	kg CO ₂ /liter	9	ton CO ₂
3	Zakelijk vervoer	Vliegreizen Intercontinentaal	432.643	km	0,157	kg CO ₂ /liter	68	ton CO ₂
Subtotaal scope 2 + BT							131	ton CO ₂
Totale CO₂-uitstoot							454	ton CO₂

In onderstaande figuur is de verdeling van de CO₂-uitstoot per thema weergegeven. De totale CO₂-uitstoot in 2023 was 454 ton CO₂. De belangrijkste verbruikers in 2023 waren:

- Brandstofverbruik Wagenpark conventionele auto's (48%)
- Ingekochte elektriciteit voor kantoorpanden (12%)
- Aardgas voor kantoorpanden (23%)
- Gedeclareerd zakelijk vervoer (17%)

Figuur 1: Verdeling CO₂-uitstoot 2023 per thema

Verbranding biomassa

Verbranding van biomassa vond niet plaats bij Van der Ende in 2023.

GHG-verwijderingen

Er heeft geen broeikasverwijdering plaatsgevonden.

Uitzonderingen

Er zijn geen noemenswaardige uitzonderingen te noemen op het GHG-protocol.

Belangrijkste beïnvloeders

Binnen Van der Ende hebben de inkoop van brandstof van het wagenpark, inkoop van elektriciteit en de inkoop van aardgas een grote invloed op de CO₂-footprint. Hiervan is het wagenpark met 48% veruit de variabele met de grootste invloed. Er zijn geen specifieke personen of individuen te benoemen, die een dussdanige impact hebben op de CO₂-footprint.

Significante veranderingen ten opzichte van basisjaar

Voor de berekening van de emissie-inventaris van 2023 zijn geen significante veranderingen te melden, behalve het gebruik van nieuwe emissiefactoren zoals voorgeschreven op www.co2emissiefactoren.nl.

Onzekerheden

Bijna alle gebruikte gegevens voor de berekening van de emissie-inventaris zijn gebaseerd op facturen en/of werkelijke getallen. Van het wagenpark zijn niet alle tankgegevens beschikbaar. Op basis van kilometerstanden wordt een schatting gemaakt van het brandstofverbruik. Dit geldt voor een zeer beperkt aantal auto's. Dit is in de afgelopen jaren sterk verbeterd. Ook is het energiegebruik van de nieuwe locatie in Canada middels meterstanden inzichtelijk gemaakt in plaats van op de factuur.

Geplande verbeteringen data 2024

De energiegegevens van Canada worden de komende periode geprobeerd middels facturen accurater te verkrijgen. Daarnaast wordt onderzocht of het mogelijk is om voor de laatste auto's ook de tanktransactie naast de kilometerstanden inzichtelijk te maken.

Uitsluitingen

In het CO₂-Prestatieladder Handboek 3.1 is uitgesplitste rapportage van de CO₂-emissieinventaris over alle broeikasgassen niet verplicht. Het is dus niet vereist deze niet-CO₂- broeikasgassen (CH₄, N₂O, HFC's, PFC's en SF₆) die vrijkomen bij operaties van het bedrijf, mee te nemen in de emissie-inventaris. Emissiefactoren van www.co2emissiefactoren.nl zijn uitgedrukt in CO₂-equivalenten. Verder zijn de volgende emissies niet meegenomen in de inventaris, omdat deze minder dan 1% van het totaal uitmaken:

- Koudemiddelen: Koudemiddelen zitten in gesloten systemen en geven alleen incidenteel (bij lekkage) een emissie. Indien dit gebeurt, gaat het maximaal om enkel kilogrammen. Daarmee is de bijdrage aan de totale footprint verwaarloosbaar (<0,1%).
- Argon: Er zijn in 2023 in totaal 63 flessen van 50 liter gekocht (0,000078 ton CO₂/liter). De uitstoot van deze 63 flessen is minder dan 0,3 ton CO₂. Daarmee is de bijdrage aan de totale footprint verwaarloosbaar (<0,1%).

Verificatie

De emissie-inventaris van Van der Ende is gevalideerd door Facilicom tijdens de interne audit.

2.2 Kruistabel ISO 14064-1

De emissie-inventaris is opgesteld volgens de eisen uit ISO 14064-1, paragraaf 9.3.1. ISO14064-1 bevat internationale richtlijnen over het kwantificeren en rapporteren van broeikasgasemissies voor bedrijven. In onderstaande tabel is een kruistabel gemaakt van de onderdelen uit ISO 14064-1 en de hoofdstukken in het rapport.

Tabel 2: Kruistabel ISO 14064-1

ISO 14064-1 §9.3.1	Onderdeel	Waar?
a	Beschrijving van de rapporterende organisatie.	CO ₂ -managementplan
b	Verantwoordelijke persoon.	2
c	Verslagperiode.	2
d	Documentatie van de organisatorische grenzen.	CO ₂ -managementplan
e	Documentatie van de rapporterende grenzen, incl. criteria vastgesteld door de organisatie om significante emissies te bepalen.	CO ₂ -managementplan
f	Directe CO ₂ -emissies in ton CO ₂ , andere emissies naar keuze.	2
g	Beschrijving relevante biogene CO ₂ -emissies en – verwijderingen.	2
h	Directe CO ₂ -verwijderingen, indien gekwantificeerd	2
i	Uitleg over de eventuele uitsluiting van GHG-bronnen of GHG-sinks.	2
j	Gekwantificeerde indirecte GHG-emissies.	2
k	Basisjaar en referentiejaar van de footprint.	2
l	Uitleg van wijziging of herberekening van het referentiejaar of andere historische data.	CO ₂ -managementplan
m	Kwantificeringsmethoden en toelichting op de keuze.	CO ₂ -managementplan
n	Uitleg van wijzigingen in eerder gebruikte kwantificeringsmethoden.	2
o	Referentie/documentatie emissiefactoren en verwijderingsfactoren.	2
p	Beschrijving van invloed van onzekerheden met betrekking tot de nauwkeurigheid van emissie- en verwijderingsdata.	2
q	Beschrijving onzekerheidsanalyse en resultaten.	2
r	Verklaring dat het rapport is opgesteld conform ISO 14064-1.	2
s	Statement met betrekking tot de verificatie van de emissie-inventaris, inclusief vermelding van de mate van zekerheid.	2
t	De equivalentie-factoren (GWP-waarden) gebruikt in de berekening incl. de bron.	2

3. Voortgang CO₂-uitstoot

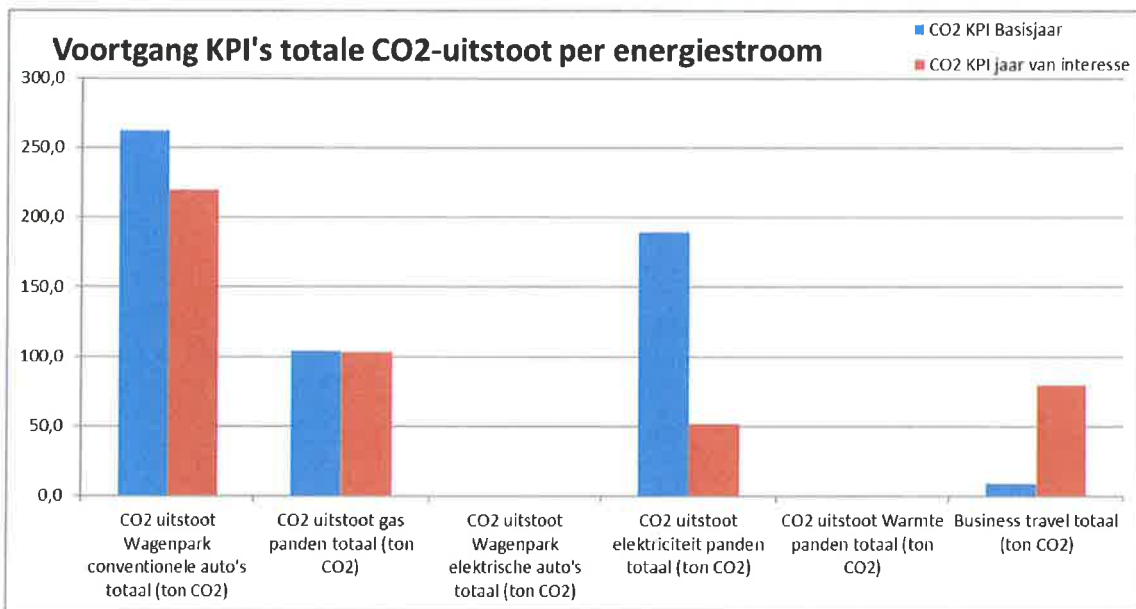
In dit hoofdstuk wordt de voortgang van de CO₂-uitstoot weergegeven. In 2023 is een zeer sterke reductie behaald van -20% door de inkoop van groene stroom vanaf 1 juli en een reductie van het wagenpark. Echter is een sterke toename zichtbaar in het zakelijk vervoer door de toegenomen vliegreizen. Een verdere verdieping in het reductiebeleid per energiestroom is weergegeven in hoofdstuk 4.

3.1 Voortgang reductiemaatregelen

In 2023 zijn een groot aantal reductiemaatregelen uitgevoerd, grotendeels volgens planning. Allereerst zijn een aantal gebouwmaatregelen uitgevoerd. Respectievelijk isolatie leidingen en appendages in Oss en Maasdijk, de vervanging van de tl-verlichting in de bedrijfshal van Maasdijk door LED en ook zijn er zonnepanelen geplaatst in Maasdijk. Een van de meest impactvolle maatregelen was de inkoop van groene stroom per 1 juli 2023, een halfjaar later dan gepland. Deze maatregelen hebben er in totaliteit voor gezorgd dat Van der Ende ondanks de toename van het aantal vliegbewegingen op koers ligt voor haar reductiedoelstelling in 2025.

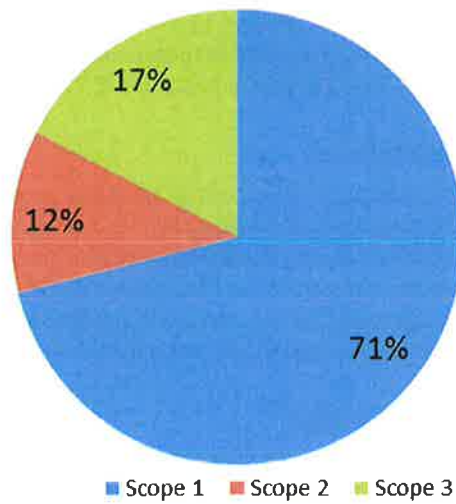
3.2 Voortgang reductiedoelstellingen

Er kan geconcludeerd worden dat de CO₂-uitstoot in 2023 ten opzichte van 2021, het basisjaar is gedaald met 20%. Een sterke daling is zichtbaar voor de CO₂-uitstoot van de panden als gevolg van het elektriciteitsverbruik. Dit is deels te verklaren door de uitvoering van een aantal verduurzamingsmaatregelen, maar voor het overgrote deel te verklaren door de inkoop van groene stroom. Door de extra bedrijvigheid en de nieuwe locatie in Canada is het zakelijk vervoer flink gestegen. Door de uitvoering van de andere maatregelen, weet Van der Ende toch op koers te blijven om haar lange termijn reductiedoelstelling in 2025 te halen.

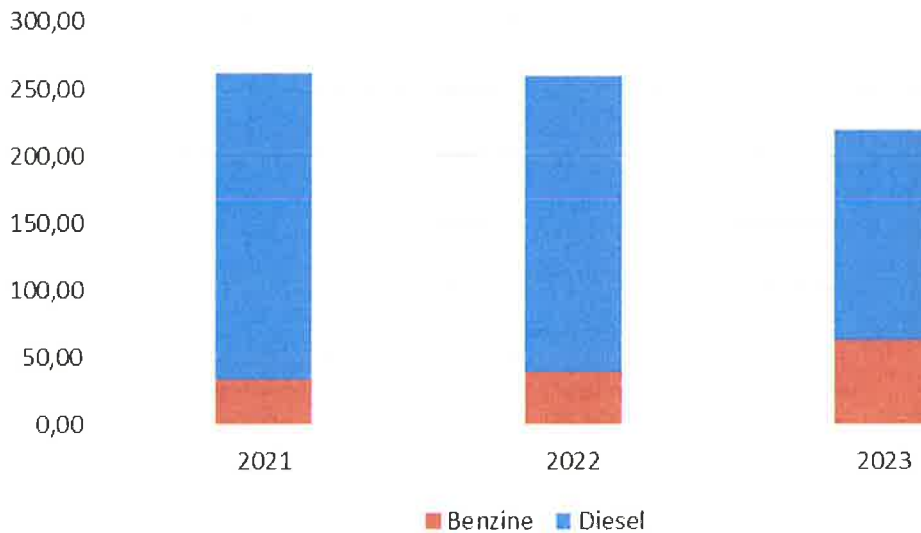
De verdeling van de CO₂-uitstoot was in 2023 voor wat betreft wagenpark vergelijkbaar met de verdeling in 2021. Onvergelijkbaar was de business travel, sterke stijging, en de uitstoot als gevolg van de inkoop van elektriciteit voor de panden, zeer sterke daling. Voor de directie is het daarom van belang om dit te signaleren en indien noodzakelijk keuzes te maken om de doelstelling in 2025 te bereiken.

Verdeling CO2-footprint per scope

Wanneer specifiek wordt ingezoomd op de CO₂-uitstoot als gevolg van het wagenpark van Van der Ende, dan kan geconcludeerd worden dat op dit vlak verbetering zichtbaar is. Het aantal dieselauto's neemt af en het aantal benzineauto's neemt toe. Als gevolg hiervan vindt er een verschuiving van de CO₂-uitstoot plaats. Door efficiënter rijden is de uitstoot als gevolg van het wagenpark in 2023 gedaald ten opzichte van 2021 met 17%.

Voortgang CO2-uitstoot wagenpark (fossiel)

3.3 Projecten met gunningsvoordeel

Van der Ende heeft op dit moment geen project verkregen met gunningsvoordeel.

4. CO₂-Reductiebeleid

Het doel van dit hoofdstuk is om de huidige verbruiken te analyseren en te bepalen waar de grootste verbetering mogelijk is. Hiervoor wordt in sectie 4.1 een energiebeoordeling uitgevoerd en het verbeterpotentieel vastgesteld. Vervolgens worden in sectie 4.2 KPI's opgesteld om de totale footprint en de footprint per scope te kunnen monitoren. Deze KPI's zijn gericht op het monitoren van de grootste verbruikers.

4.1 Energiebeoordeling

Het doel van de energiebeoordeling is de huidige en de historische energieverbruiken van Van der Ende in kaart te brengen. Deze beoordeling geeft minimaal 80% van de energiestromen weer. Zo zijn door deze analyse de grootste verbruikers geïdentificeerd. De grootste verbruikers van Van der Ende betreffen het wagenpark en het materieel (48% van de totale CO₂-uitstoot in 2023) en de uitstoot van de panden (49% van de totale CO₂-uitstoot in 2021). Om deze reden is de energiebeoordeling opgesplitst in enerzijds de energiebeoordeling van het wagenpark (sectie 4.1.1) en anderzijds de energiebeoordeling van de panden van Van der Ende (sectie 4.1.2). Door een gedetailleerdere analyse van deze grootverbruikers is het mogelijk om gericht maatregelen te treffen. Tenslotte is gekeken naar de CO₂-uitstoot van het gedeclareerd zakelijk vervoer wat in 2023 voor 17% van de uitstoot heeft gezorgd. Dit was een stijging van 774% ten opzichte van het basisjaar, coronapandemie, en daarom het onderzoeken waard in deze energiebeoordeling

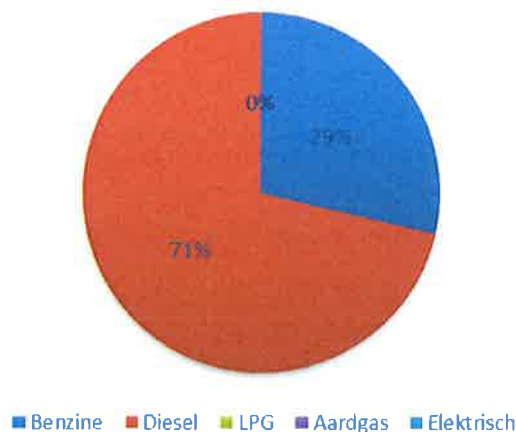
4.1.1 Energiebeoordeling wagenpark 2023

Door jaarlijks een analyse op het wagenpark van Van der Ende uit te voeren, wordt er steeds onderzocht wat de huidige status van het wagenpark is en waar nog verbetering mogelijk is. De analyse is aan de hand van de aangeleverde gegevens vanuit Van der Ende uitgevoerd.

Algemene informatie wagenpark

Het wagenpark bestaat in 2023 uit 56 auto's. De komende jaren wil Van der Ende een reductie van de CO₂-uitstoot van het wagenpark realiseren. Op dit moment hebben niet alle medewerkers met een auto van de zaak de beschikking over een tankpas. Dit komt de datakwaliteit niet ten goede. De beschikbare cijfers en schattingen zijn aangeleverd door Ed van der Schans en verwerkt in het document Template CO₂-prestatieladder, Berekening; Dashboard. De komende jaren wordt het beleid omtrent het wagenpark verder uitgewerkt en wordt elektrisch rijden meer gestimuleerd. De technologie is hiervoor een zeer belangrijk onderdeel en dient in de gaten gehouden te worden.

Verdeling CO₂-uitstoot per brandstoftype

Figuur 2: Verdeling CO₂-uitstoot per brandstoftype

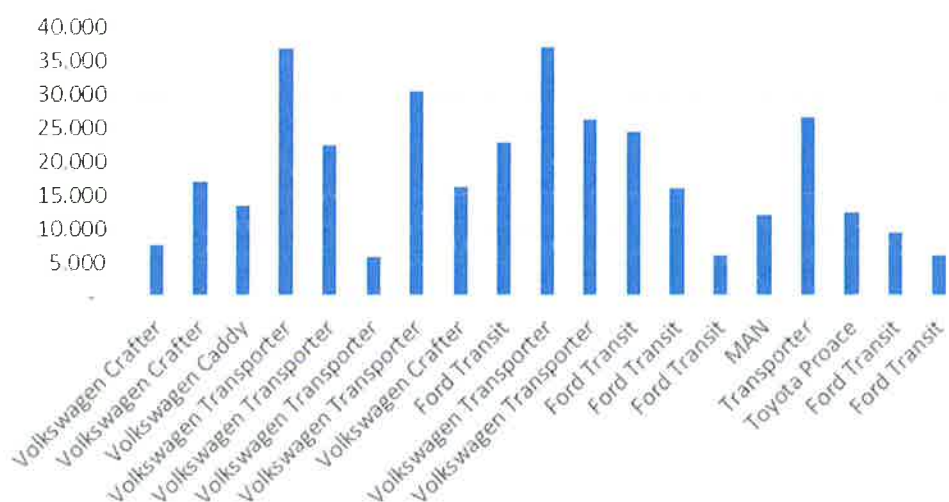
Elektrische auto's

Het aantal elektrische auto's zal de komende jaren moeten toenemen. Op dit moment bestaat het wagenpark uit een elektrische auto en twee plug-in hybrides. In 2025 wil Van der Ende Group minimaal 5 volledig elektrische auto's hebben. In 2024 is in ieder geval een tweede elektrische auto besteld. Op dit moment is het voor de werkzaamheden nog niet altijd mogelijk om over te stappen naar een elektrische auto. Daarom wordt ervoor gekozen om per auto te bekijken wat de mogelijkheden zijn. Een groot deel van de auto's zijn namelijk bedrijfsauto's. Ongeveer de helft van het wagenpark bestaat uit bedrijfsauto's. Daarom zal de focus tot en met 2025 puur op de vervanging van personenauto's liggen als het gaat over elektrificeren van het wagenpark.

Bedrijfswagens versus leaseauto's

Het is van belang om een onderscheid te kunnen maken tussen bedrijfswagens en leaseauto's. De reden hiervoor is het gebruik van de auto. Een bedrijfsauto heeft namelijk vaak een lagere actieradius, terwijl het zeer ongunstig is voor de bedrijvigheid wanneer de bedrijfsauto onderweg lang moet laden om bij de plaats van bestemming uit te komen. Daarom zal de datakwaliteit moeten toenemen om in meer detail te kunnen vaststellen wat de mogelijkheden zijn voor bedrijfswagens om nu al te worden vervangen door een elektrische variant. Voor leaseauto's geldt dat, zeker in het hogere segment, een zeer goede actieradius wordt geboden. In onderstaand figuur is inzicht gegeven in het aantal kilometers gereden per bedrijfsauto in 2023 van alle auto's rijdend in Nederland voor Van der Ende. Uit onderstaand figuur kan worden geconcludeerd dat er grote verschillen zitten tussen de kilometers, die de bedrijfsauto's rijden. Bedrijfsauto's met een lager jaarkilometrage zouden potentieel sneller vervangen kunnen worden door een elektrische bedrijfsauto dan een bedrijfsauto met een hoger jaarkilometrage.

Gereden kilometers per bedrijfsauto

Verbeterpotentieel

Vanuit de energiebeoordeling van het wagenpark worden de volgende punten aangedragen als mogelijke verbetering:

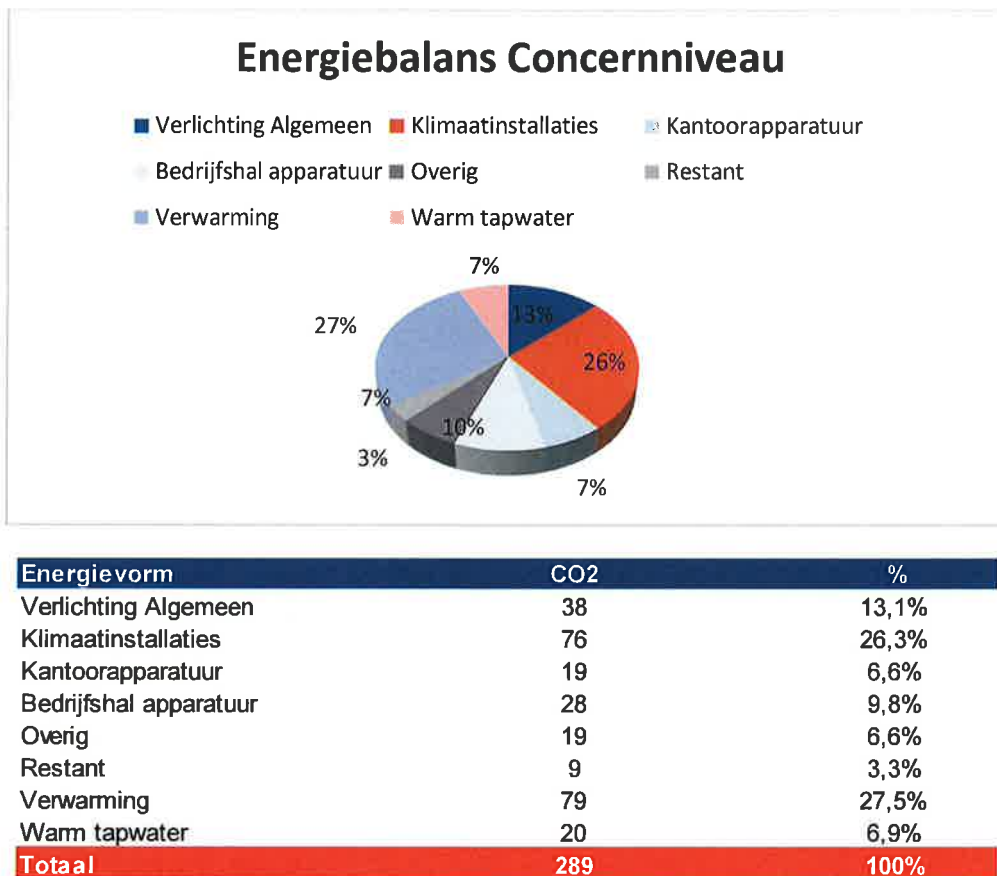
- Schattingen van verbruik verkleinen door tanktransacties inzichtelijk te maken voor Canada;
- Inzet van full-elektrische personenauto's en bestelauto's;
- Als een elektrische auto niet mogelijk of gewenst is de auto vervangen door zuinigere voertuigen (minder gr CO₂/km).

- Betere kilometerregistratie, zodat er meer inzicht in de verbruiken van het wagenpark wordt verkregen.
- Het terugkoppelen van brandstofverbruik aan medewerkers. Dit is echter afhankelijk van verbeterde dataverwerking. Dit kan mogelijk door het uitvoeren van een "challenge zuinig rijden".
- Inzicht verkrijgen in welke auto's privé gebruikt worden en welke niet, zodat in meer detail gekeken kan worden hoe het verbruik kan worden gereduceerd.

4.1.2 Energiebeoordeling panden

Van der Ende heeft drie locaties. Twee hiervan zijn gevestigd in Nederland en één hiervan is gevestigd in België. Voor de locaties in Nederland is een Erkende Maatregellijst ingevuld, in totaal drie stuks in 2021. Twee lijsten voor bedrijfshallen en één lijst voor kantoren. Aan de hand van de energieverbruiken is een energiebalans aan de hand van kengetallen opgesteld.

Verbruikt een bedrijf of instelling (Wet milieubeheer-inrichting) per jaar vanaf 50.000 kWh elektriciteit of 25.000 m³ aardgas(equivalent)? Dan is dit bedrijf op grond van het Activiteitenbesluit milieubeheer verplicht om energiebesparende maatregelen te nemen met een terugverdientijd van 5 jaar of minder. Dit is de energiebesparingsplicht. Eind 2023 heeft Van der Ende voldaan aan deze verplichting voor haar kantoor in Maasdijk. Als resultaat hiervan zijn geen directe maatregelen geïdentificeerd, die op een zelfstandig moment uitgevoerd moeten worden en impact hebben op de CO₂-uitstoot van Van der Ende Group.

Figuur 3: Energiebalans concernniveau

De locaties in Nederland hebben beide een loods en een kantoorgedeelte. Qua grootte zijn de locaties niet met elkaar te vergelijken. De locatie Maasdijk is vele malen groter, wordt vele malen meer energie verbruikt en werkt ook meer personeel. In 2023 zijn een aantal maatregelen doorgevoerd, waarvan de plaatsing van zonnepanelen in Maasdijk de grootste impact heeft en zal hebben.

Verbeterpotentieel

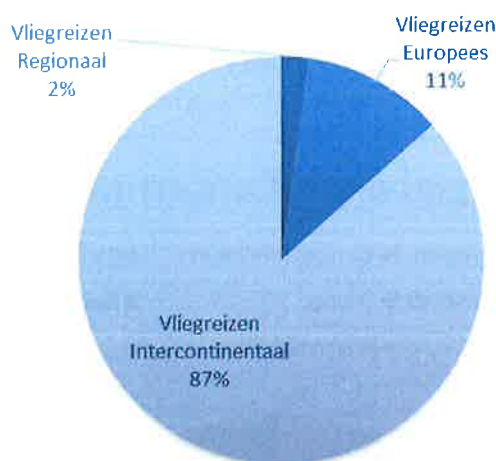
- Verduurzamen van panden door uitvoeren van erkende maatregelen op natuurlijke momenten;

- Opwekken en inkopen van groene stroom gehele jaar.

4.1.3 Energiebeoordeling gedeclareerd zakelijk vervoer

In het basisjaar was nog beperkt zakelijk vervoer binnen Van der Ende. Echter in 2023 zijn een groot aantal vliegreizen gemaakt met verschillende medewerkers. Al deze vliegreizen hebben geresulteerd in een toename van de CO₂-uitstoot met 774%, 79 ton CO₂. In onderstaand figuur is weergegeven hoeveel CO₂ is uitgestoten per vliegreis. Deze CO₂-uitstoot is afhankelijk van het aantal kilometers en het aantal medewerkers dat mee was op de vlucht. De regionale afstanden, die gevlogen zijn in 2023, zouden mogelijk met de trein afgelegd kunnen worden om CO₂ te reduceren. Het overgrote deel kan niet afgelegd worden met de trein door de grote afstand. Er wordt altijd de afweging gemaakt of een vliegbeweging noodzakelijk is. Bijvoorbeeld wanneer Canadese medewerkers in Nederland getraind moeten worden, is de vliegbeweging onoverkomelijk.

CO₂-uitstoot vliegreizen

Verbeterpotentieel

- Afweging maken of vliegbeweging noodzakelijk is;
- Overwegen om kortere, regionale, vliegreizen te vervangen door treinreizen.

4.2 KPI's om voortgang te monitoren

Door het opstellen van realistische doelstellingen en het monitoren van de voortgang hierop, creëert Van der Ende meer grip op haar processen. Op deze manier is Van der Ende in staat snel bij te sturen indien nodig, om het einddoel te behalen. Daarom houdt Van der Ende in haar managementsysteem (duurzaamheidsdashboard) kritieke prestatie-indicatoren bij om de voortgang van het CO₂-reductiebeleid te monitoren. In dit dashboard bevinden zich naast de KPI's, die jaarlijks worden berekend, de reductiemaatregelen en reductiedoelstellingen. Op deze manier wil Van der Ende grip krijgen en behouden op haar duurzaamheidsportefeuille. Voor onderstaande KPI's zal Van der Ende een reductiedoelstelling formuleren. Onderstaande KPI's omvatten alle thema's van de Footprint en zijn zodanig verdeeld over de thema's dat het eenduidige informatie op zal leveren.

#	KPI (Meeteenheid)
Totaal	<i>Totale CO₂ uitstoot concern Enhold B.V. naar omzet (ton CO₂/miljoen euro omzet)</i>
Scope 1+2+BT: zakelijke reizen	<i>Totale uitstoot wagenpark + zakelijke reizen naar omzet (ton CO₂/miljoen euro omzet)</i>
Scope 1+2: Panden	<i>Totale uitstoot scope 1+2 panden naar omzet (ton CO₂/miljoen euro omzet)</i>

De gekozen KPI's in het dashboard zijn zo gekozen dat het eenduidige informatie verstrekt over de voortgang. Daarom is ervoor gekozen om elke CO₂-emissiestroom te standaardiseren en dan zowel de absolute waarde als de gestandaardiseerde waarde van de energiestroom mee te nemen in het managementsysteem als KPI. Om die reden wordt bijvoorbeeld ook de uitstoot van het wagenpark per auto berekend en de CO₂-uitstoot van elk pand afzonderlijk bijgehouden. De keuze voor deze KPI's is ingegeven doordat deze meetgegevens elk jaar makkelijk meetbaar zijn en overzichtelijk maken welke energiedragers bijsturing vereisen. Door de keuze van deze set aan KPI's is de fluctuerende omzet van het concern Van der Ende niet langer een issue om nuttige conclusies te kunnen trekken.

Buiten de KPI's, die focussen op de uitstoot van CO₂ door Van der Ende, wordt ook bijgehouden welke stappen Van der Ende zet richting de CO₂ reductiedoelstelling. Hiervoor moet voor alle panden duurzame elektriciteit worden ingekocht en erkende maatregelen worden uitgevoerd. Om inzichtelijk te maken, welke kritieke prestatie indicatoren (KPI's) Van der Ende jaarlijks meet ter ondersteuning van de drie hoofd KPI's zijn in onderstaande tabel de overige KPI's weergegeven. Van der Ende formuleert alleen doelstellingen voor de drie hoofd KPI's. Deze overige KPI's dienen als ondersteuning om de voortgang te kunnen duiden.

Tabel 3: Duurzaamheid KPI's Van der Ende

#	KPI (Meeteenheid)	
Scope 1	CO ₂ -uitstoot Wagenpark conventionele auto's totaal (ton CO ₂)	
	CO ₂ -uitstoot Wagenpark per conventionele auto (ton CO ₂ /auto)	
	Aantal auto's per miljoen euro omzet (# auto's / miljoen euro omzet)	
	CO ₂ -uitstoot gas panden totaal (ton CO ₂)	
	CO ₂ -uitstoot gas panden over vloeroppervlakte (ton CO ₂ /m ²)	
	Percentage Van der Ende panden gasloos (%)	
Scope 2	CO ₂ -uitstoot Wagenpark elektrische auto's totaal (ton CO ₂)	
	CO ₂ -uitstoot wagenpark per elektrische auto (ton CO ₂ /auto)	
	CO ₂ -uitstoot stadswarmte panden totaal STEG (ton CO ₂)	
	Percentage auto's van totaal rijdend op duurzame brandstoffen (%)	
	CO ₂ -uitstoot elektriciteit panden totaal (ton CO ₂)	
	CO ₂ -uitstoot elektriciteit panden over vloeroppervlakte (ton CO ₂ /m ²)	
	Percentage verbruik groene stroom met Nederlandse GVO (%)	
Scope 3	Percentage zelf opgewekte energie van het totale verbruik (%)	
	Business travel totaal (ton CO ₂)	
	Business travel naar omzet (ton CO ₂ / miljoen euro omzet)	
Totaal	Totale CO ₂ -uitstoot concern Van der Ende (ton CO ₂)	
	Totale CO ₂ uitstoot concern Van der Ende naar omzet (ton CO ₂ /miljoen euro omzet)	
Communicatie	Intern communiceren over beleid en voortgang (# keer/jaar)	
	Extern communiceren over beleid en voortgang (# keer/jaar)	
	Aantal keteninitiatieven van Van der Ende (#)	
	CO ₂ emissie inventaris presenteren (# keer/jaar)	
Pandniveau	CO ₂ -uitstoot elektriciteit (ton CO ₂)	Elk bedrijfspand afzonderlijk
	CO ₂ -uitstoot gas (ton CO ₂)	Elk bedrijfspand afzonderlijk

5. Reductiedoelstellingen

In dit hoofdstuk worden ambitieuze, maar realistische doelstellingen geformuleerd voor de komende drie jaar. Van der Ende wil afgerekend worden op haar hoofddoelstelling, maar formuleert ook een tweetal subdoelstellingen voor scope 1 en scope 2 plus zakelijk vervoer. Deze reductiedoelstellingen zijn opgesteld aan de hand van doelstellingen en het beleid van sectorgenoten.

5.1 Vergelijking met sectorgenoten

Om een helder beeld te vormen van waar Van der Ende qua CO₂-reductiebeleid staat, heeft Van der Ende van een aantal van haar concullega's het CO₂-reductiebeleid onderzocht. Van der Ende is actief in een aantal wezenlijk verschillende markten. Om deze reden wordt het CO₂-reductiebeleid van een aantal van de belangrijke concullega('s) geanalyseerd, waarbij de concullega's directe concurrenten zijn van een van de diensten die Van der Ende levert.

5.1.1 JB Pompen

JB-groep is uitgegroeid tot een service en groothandelsbedrijf voor alle soorten pompen, nevelinstallaties en constructies voor de tuinbouw, bouw en industrie. JB Pompen is een concurrent voor Van der Ende Pompen B.V. JB Pompen heeft geen CO₂-prestatieladder certificaat. De site leert als snel dat er geen specifieke duurzaamheidsdoelstellingen zijn gecommuniceerd of geformuleerd om de CO₂-uitstoot te verminderen.

5.1.2 Hatenboer

Hatenboer levert waterbehandelingsspecialisten zoals ingenieurs, ontwerp- en productieprofessionals. Ook Hatenboer heeft geen CO₂-prestatieladder certificaat maar heeft wel diverse ISO-certificeringen gericht op duurzaamheid. De missie luidt ook als volgt: *'Onze wereldwijde klantenkring duurzaam voorzien van water van de juiste kwaliteit'*. De missie gecombineerd met de ISO-certificaten laat zien dat Hatenboer bezig is met duurzaamheid in de breedste zin van het woord. Er zijn geen cijfers aanwezig met betrekking tot CO₂-reductie.

5.1.3 Kanters B.V.

Kanters B.V. is specialist op het gebied van afvalwater en gemalen, van ontwerp tot en met installatie, realisatie, renovatie en onderhoud. De website van Kanters B.V. leert dat ze al sinds 2015 gecertificeerd zijn voor de CO₂-prestatieladder op niveau 5. De afgelopen jaren is Kanters B.V. actief bezig geweest met het reduceren van de CO₂-uitstoot. In absolute zin is dit de afgelopen jaren gestegen, echter per fte is de uitstoot flink gedaald. De CO₂-uitstoot in scope 2 is teruggebracht naar 0.

5.1.5 Conclusie vergelijking sectorgenoten

Van de bovenstaande bedrijven heeft Kanters B.V. CO₂-reductiebeleid en heeft een CO₂-prestatieladder niveau 3 certificering behaald. De overige bedrijven zijn bezig met duurzaamheid in de breedste zin van het woord door maatschappelijk verantwoord te ondernemen of verschillende ISO-certificaten te behalen. In vergelijking met Kanters B.V. ligt het doel bij Van der Ende wat hoger qua percentage, in absolute getallen is het lager bij Van der Ende. Al met al kan gezegd worden dat Van der Ende zich classificeert op basis van bovenstaande sectorgenoten en de reeds genomen en opgestelde maatregelen voor het wagenpark en de panden, op het gebied van CO₂-reductie, als middenmoter.

Volgens de maatregelenlijst van SKAO behaald Van der Ende een overall gemiddelde score van A Standaard/ AB.

5.2 Reductiedoelstellingen

Van der Ende heeft zichzelf als doel gesteld om voor 2025 onderstaande CO₂-reductie te realiseren.

Scope 1, Scope 2 en Business travel doelstelling Van der Ende

Van der Ende wil voor 2025 ten opzichte van 2021 20% minder CO₂ uitstoten

Bovengenoemde doelstelling wordt gerelateerd aan de behaalde omzet. Van der Ende wil op deze hoofddoelstelling worden afgerekend. Deze doelstelling van Van der Ende is nader gespecificeerd in de volgende twee subdoelstellingen voor scope 1 en scope 2.

Doelstelling Van der Ende: Scope 1

Van der Ende wil voor 2025 ten opzichte van 2021 5% minder CO₂ uitstoten op het wagenpark en de business travel (privé auto).

Deze doelstelling wordt grotendeels behaald door het implementeren van maatregelen gericht op het reduceren van de uitstoot van het wagenpark en materieel in scope 1 en scope 2, omdat Van der Ende hierop de meeste invloed heeft. Op de uitstoot als gevolg van Business travel heeft Van der Ende beperkte invloed en daarnaast heeft dit ook een beperkte impact op de totale uitstoot. Om te voorkomen dat er een verschuiving plaatsvindt van de uitstoot tussen het wagenpark en Business travel worden beide emissiestromen samengevoegd in één doelstelling.

Doelstelling Van der Ende: Panden (Scope 2)

Van der Ende wil voor 2025 ten opzichte van 2021 36% minder CO₂ uitstoten

Deze doelstelling betreft elektriciteitsverbruik. De reductie, die behaald zal worden voor 2025, is zeer fors. Van der Ende is echter voornemens om alle elektriciteit van de panden groen in te kopen en een groot aantal maatregelen in de panden uit te voeren.

De beoogde reductie voor 2025 resulteert in de volgende jaarlijkse doelstellingen:

Tabel 4: Jaarlijkse gekwantificeerde CO₂-reductie doelstelling tot 2025

Jaarlijkse doelstellingen scope	2023	2024	2025
Totaal	-5%	-15%	-20%
Scope 1	-3%	-4%	-5%
Doelstelling Van der Ende: Panden (Scope 2)	-7%	-26%	-36%

De maatregelen die voor de beoogde reductie moeten zorgen zijn opgenomen in hoofdstuk 6 waarin ook de reductie per maatregel, planning, verantwoordelijken en de status van de voortgang zijn opgenomen.

6. Reductiemaatregelen

In dit hoofdstuk worden de reductiemaatregelen van Van der Ende weergegeven voor de subdoelstellingen. De reductiemaatregelen in sectie 6.1 zijn gericht op het reduceren van CO₂ voor het wagenpark en Business travel. Vervolgens worden in sectie 6.2 de reductiemaatregelen, die zich focussen op de panden, beschreven. Voor de reductie is per maatregel de planning, verantwoordelijkheden en de status van de voortgang opgenomen. De implementatie van de maatregelen resulteert in het behalen van de doelstellingen in hoofdstuk 5. Indien de maatregelen onvoldoende effect hebben dan zal door de duurzaamheidsmanager worden bijgestuurd.

Het plan van aanpak omtrent reductiemaatregelen is samengesteld op basis van de input van medewerkers, Keteninitiatieven en de Erkende Maatregellijst. De maatregelen hebben een (in)directe invloed op de energiestromen van Van der Ende en daarmee op de CO₂-emissies. Daarnaast worden de analyseresultaten geëvalueerd door de verantwoordelijke voor de CO₂-prestatieladder binnen Van der Ende. Tenslotte publiceert de SKAO ook ieder jaar een lijst met reductiemaatregelen, die vergelijkbare bedrijven reeds hebben geïmplementeerd, als hulpmiddel.

Al deze input resulteert in het plan van aanpak, dat volgens Van der Ende de potentie heeft om de jaarlijkse CO₂-doelstellingen te behalen. Mocht bij de jaarlijkse voortgangsrapportage blijken dat er bijsturing vereist is om de doelen te behalen, zal Van der Ende het plan van aanpak aanpassen.

6.1 Reductiemaatregelen Scope 1

Om de jaarlijkse reductiedoelstellingen omtrent zakelijk reizen te behalen zijn een aantal reductiemaatregelen opgesteld. In onderstaande tabellen zijn deze weergegeven met een korte toelichting, het totale reductiepotentieel, de verantwoordelijke afdeling, overige stakeholders en de planning van de implementatie. Het reductiepotentieel is vergeleken met de totale uitstoot van het wagenpark, materieel en Business travel van het basisjaar 2021.

Elektrificeren van het wagenpark.

Toelichting	De komende jaren is de verwachting dat het aantal elektrische rijders zal stijgen. Als doelstelling heeft Van der Ende gesteld om minimaal vijf elektrische auto's te hebben voor 2025 om de doelstelling te behalen. Dit komt bovenop de reeds bestelde elektrische auto's.		
Reductie potentieel	-5%		
Verantwoordelijke afdeling	Wagenparkbeheerder/HR		
Overige stakeholders	Directie, werknemers		
Planning	2023	2024	2025
	-3%	-4%	-5%

Anders inregelen afspraken voor zakelijke reizen

Toelichting	De komende jaren zal een plan worden uitgewerkt om het zakelijk reizen te verminderen. Wellicht dat het mogelijk is om sommige afspraken of trainingen online te volgen/te geven. Doordat zakelijk vervoer zo'n klein aandeel heeft in de totale uitstoot zal dit niet oplopen tot bepaalde percentages van reductie.		
Reductie potentieel	-0%		
Verantwoordelijke afdeling	Wagenparkbeheerder/HR		
Overige stakeholders	Directie, werknemers		
Planning	2023	2024	2025
	-%	-%	-%

Aanpassen wagenpark beleid omtrent elektrisch rijden

Toelichting	Momenteel wordt elektrisch rijden niet actief gestimuleerd voor de medewerkers met een auto van de zaak. Wanneer een personeelslid elektrisch wilt gaan rijden is het mogelijk, actief beleid hierop is niet aanwezig. Door hier beleid op te gaan voeren is het mogelijk om de komende jaren de doelstelling te gaan behalen. Een direct percentage is niet te koppelen aan deze maatregel.		
Reductie potentieel	n.v.t.		
Verantwoordelijke afdeling	Wagenparkbeheer/HR		
Overige stakeholders	Directie		
Planning	2023	2024	2025
	-0%	-0%	-0%

6.2 Reductiemaatregelen panden (Scope 1, Scope 2)

Om de jaarlijkse reductiedoelstellingen omtrent de uitstoot van de panden te behalen zijn een aantal reductiemaatregelen opgesteld. In onderstaande tabellen zijn deze weergegeven met een korte toelichting, het totale reductiepotentieel, de verantwoordelijke afdeling, overige stakeholders en de planning. Het reductiepotentieel is vergeleken met de totale elektriciteits- en gasuitstoot van het basisjaar 2021.

6.2.1 Reductiemaatregelen panden scope 1

Isolatie leidingen en appendages Cv Oss

Toelichting	Het isoleren van leidingen en appendages zorgt voor minder warmteverlies op plekken waar geen warmte nodig is. Door het beperken van het warmteverlies ontstaat er reductie op het gasverbruik en direct op de CO ₂ -uitstoot.		
Reductie potentieel	1%		
Verantwoordelijke afdeling	Duurzaamheidsverantwoordelijke		
Overige stakeholders	Directie/Inkoop		
Planning	2023	2024	2025
	-0%	-1%	-0%

Isolatie leidingen warmtapwater Oss

Toelichting	Het isoleren van het warmtapwater zorgt ervoor dat er minder warmte verloren gaat via de leidingen. Hierdoor is er minder gasverbruik nodig om warm water te krijgen.		
Reductie potentieel	-1%		
Verantwoordelijke afdeling	Duurzaamheidsverantwoordelijke		
Overige stakeholders	Directie/Inkoop		
Planning	2023	2024	2025
	-0%	-1%	-0%

Isolatie leidingen en appendages locatie Maasdijk

Toelichting	Het isoleren van leidingen en appendages zorgt voor minder warmteverlies op plekken waar geen warmte nodig is. Door het beperken van het warmteverlies ontstaat er reductie op het gasverbruik en direct op de CO ₂ -uitstoot.		
Reductie potentieel	-1%		
Verantwoordelijke afdeling	Duurzaamheidsverantwoordelijke		
Overige stakeholders	Directie/Inkoop		
Planning	2023	2024	2025
	-0%	-1%	-0%

6.2.2. Reductiemaatregelen panden scope 2

Inkopen groene stroom locatie Maasdijk.

Toelichting	Door groene stroom in te kopen wordt de CO ₂ -uitstoot van elektriciteit op locatie Maasdijk naar 0 gebracht. De inkoop van groene stroom zal geregeld worden zodra de huidige contracten aflopen.		
Reductie potentieel	-29%		
Verantwoordelijke afdeling	Inkoop		
Overige stakeholders	Directie/Duurzaamheidsverantwoordelijke		
Planning	2023	2024	2025
	-0%	-29%	-0%

Inkopen groene stroom locatie Oss

Toelichting	Door groene stroom in te kopen wordt de CO ₂ -uitstoot van elektriciteit op locatie Oss naar nul gebracht. De inkoop van groene stroom zal geregeld worden zodra de huidige contracten aflopen.		
Reductie potentieel	-2%		
Verantwoordelijke afdeling	Inkoop		
Overige stakeholders	Directie/Duurzaamheidsverantwoordelijke		
Planning	2023	2024	2025
	-0%	-2%	-0%

Vervangen TLD-verlichting en vluchtwegaanduiding naar LED

Toelichting	Vervanging van de verlichting zorgt voor een reductie in het elektra verbruik. Doordat de elektriciteit ook groen ingekocht gaat worden zal dit geen directe gevolgen hebben voor de CO ₂ -uitstoot maar wel voor de elektra kosten.		
Reductie potentieel	n.v.t.		
Verantwoordelijke afdeling	Duurzaamheidsverantwoordelijke		
Overige stakeholders	Directie/Inkoop		
Planning	2023	2024	2025
	-	-	-